
PAOLO PORTOGHESI LEVELE

a Kós Károly Egyesülés konferenciájának résztvevőihez

Sajnálom, hogy hirtelen közbejött akadályok miatt nem vehetek részt a magyar élő építészetnek szentelt kongresszuson, a Piliscsabai Katolikus Egyetemen, ahol az általam Makovecz Imre főművének tartott Auditorium Maximum is áll. A jókívánságokkal együtt rövid hozzászólást is küldök:

Három éve vezettem be a római La Sapienza Egyetem építészkarán egy új, mégis régi tantárgyat, amit *Geo-építészetnek* neveztem el. Mit is jelent ez a kifejezés: geo-építészet, azaz az építészet szóhoz fűzött geo előtag? 1942-ben Le Corbusier használta így, mivel az emberlakta települések három típusának leírásakor olyan kifejezésre volt szüksége, amely világosan kifejezi, hogy tanulmánya az egész földkerekséget érinti. Fél évszázaddal később, Gilles Deleuze és Felix Guattari *Mi is a filozófia?* című 1991-ben megjelent könyvében a negyedik fejezet címe: *Geofilozófia*. A szerzők itt azt szögezik le, hogy a filozófiának számolnia kell a geográfiával is. Újra kell gondolnia a dolgokat abból a bizonyosságból kiindulva, hogy az ember a Föld lakója. A lakozni szó értelmezésével kezdve, amit Heidegger a létezés fogalmával azonosít, a *geofilozófia* kifejezés – Massimo Caccarinak, Caterina Restónak, Luisa Bonesiónak köszönhetően – olyan kutatási programot indított el, melynek témái között szerepel a táj, a helyek és az emberek identitása.

Lefordítva ezt a törekvést a *geo-építészet* esetére (amely kifejezés, mint már említettem, Le Corbusier-től maradt ránk), e megváltozott szituációban – azaz a mai globalizált világunkban – ez olyan új programot, olyan új célt jelölhetne ki számunkra, mely képes különböző tendenciákat egy programban egyesíteni és az építészetnek már majdnem elvesztett feladatát is újrafogalmazni: az emberek életét a megfelelő épített környezet kialakításával lehet megjavítani.

Világunkban a globalizációt kizárólag gazdasági szempontból mérlegelik, hogy a minden szabályt nélkülöző piaci világban az áruhámoz ide-oda utazhasson. Az építészet pedig a pazarlás kifejezője, a felfuvalkodott építészek emlékműve. Ebben a közegeben geo-építészetről beszélni azt jelenti, hogy

világosan megfogalmazzuk: mit nem szabad tennünk a jövőben, és hogy hogyan lehet kidolgozni egy metódust a történetéhez méltó építészet létrehozására.

Diákjaimnak a geo-építészet meghatározásához bizonyos követelményeket jelöltem meg, melyeket feltétlenül szükségesnek tartok, hogy létrejöjjön egy új tervezési metódus. Itt nem elég, hogy egyenként, a maguk autonómiájában kövessük sorra a követelményeket, hanem egyszerre valamennyit szem előtt kell tartanunk, nehogy téves, illetve ideiglenes megoldásra jussunk.

A követelmények a következők:

- Tudomásul kell vennünk és védenünk kell az emberek és kultúrájuk közti különbségeket;
- Jogunk és kötelességünk a folyamatos megújulás, de tiszteletben kell tartanunk a feltörő kreatív energiát, amely a hagyományból táplálkozik;
- Fel kell vennünk a harcot minden pazarlás ellen, hogy helyreállhasson az egyensúly a Föld különböző régiói között;
- Meg kell mentenünk a Földet az elsivatagosodástól, csökkentve a meg nem újuló energiaforrások fogyasztását; harcolnunk kell a környezet elszennyeződése ellen;
- Ésszerűen kell használnunk a különböző technológiákat, és ugyanakkor meg kell őriznünk az emberi léptéket.

A különbségek

A globalizáció, mint a különféle civilizációk érintkezésének, kapcsolatának következménye, a kölcsönös megismerés és tisztelet eszközévé kell, hogy váljék. A jelenlegi tendencia az egységesítésre, a különbözőségek eltörlésére, a nemzetköziségre törekszik, mely megszünteti a régiók identitását, tönkreteszi az élő hagyományokat. Ez utóbbiakat éppen támogatni, fejleszteni kell, elősegítve egymás közti párbeszédüket.

Újítás és megőrzés

A múlttal fenntartott dialektikus kapcsolat nélkül az innováció paradox módon nélkülöz minden kreatív töltetet, mindössze a létező fordítottja, a sem-

---

miből való alkotás igénye, ahogy az istenek csinálják, vagy egyszerűen a formák máshonnan való kölcsönzése. „Mint a jövő közelít hozzánk a hagyomány”, ehhez a művésznek be kell indítania a kezdéshez szükséges „kifogyhatatlan metaforikus erő” motorját.

Egyensúly teremtése

A statisztikák állítják, a Föld népességének 20%-a, vagyis a fejlett országok népessége fogyasztja el a földi javak 80 %-át. Már ott tartunk, hogy minden tizenegyedik évben megduplázódik a föld népessége és ezzel párhuzamosan az éhen- és szomjanhalók száma állandóan nő. Az építészet nem húzhatja ki magát a felelősség alól, hogy ezzel számot vessen, és megkíséreljen újra egyensúlyt teremteni a különféle civilizációk között.

A Föld megmentése

Az utóbbi száz évben az emberi civilizáció által okozott kár a Föld és a földi klíma egyensúlyvesztése terén a tudósok körében elfogadott tény. De a kár jó része az építészetnek is köszönhető, hiszen beavatkozásával átalakítja a Föld felszínét, és vádolható az anyagi és emberi erőforrások pazarlásával is. A város, mely az ember életminőségét lenne hivatott javítani, gyakran egészségtelen nagyságúra dagad, a pazarlás gépezete lesz, és általánossá válik benne az elmagányosodás. A közlekedés lassúsága nap mint nap rengeteget felemészt az emberek idejéből, amit ha összegeznénk, több feláldozott emberöltőnyi időt-életet tenne ki éppen úgy, ahogyan az antik mítoszok szörnyetegei is emberáldozatokat követeltek maguknak.

A tudomány és a technológia

A két terület egymástól már nem megkülönböztethető és az embertől illetve érdekeitől teljesen eltérő logikával fejlődik. Így születnek a mesterségesen szükségletek, melyek mélyreható változásokhoz vezetnek a viselkedésünkben. Pedig a tudomány és a technológia képes civilizációnk nagy problémáinak megoldására, meg arra is, hogy elősegítse az élet fennmaradását a földön. Az építészetben a technikai fejlődés az építést mentesítette minden kötöttség alól, és abszolút szabadságot adott számára, ami viszont könnyen önkényeskedésbe csap át. Ugyanakkor pszichológiai jelenségek vizsgálata révén ellenőrizni lehetne, hogy az építmények milyen hatást fejtenek ki az emberek életére. Az emberi kéz munkájaként kialakított környezetnek az emberek által

történő használata azt kell hogy sugallja, hogy az építész ne csak teljes cselekvési szabadságot követeljen magának, de ellenőrizhesse munkájának következményeit is.

Mindaz, amit itt a geo-építészetről mondtam, bár sokak igényeit kifejezi, még nem létezik, és még igen sokan lesznek a jövőben olyanok, akik ezt az eszmei küldetést majd át- meg átfogalmazzák. Erről a témáról ma beszélni valószínűleg csak arra jó, hogy az új építészgenerációnak egy-egy elérendő célt tűzünk ki, etikai felszólítást tegyünk: lehetőleg álljon ellen a pénz és a piac szorításának, két istenségnek, akik ma a sivárrá váló Földet uralják, mely így teljesen elveszítette minden szakralitását.

Ennek az eszmei programnak a megvalósítása a most kezdő építészek feladata lesz. Mit kell tenniük? Mindenek előtt tudnunk kell, hogy ennek a Geo-építészeti programnak sok részlete – a Földön térben és időben szétszórva ugyan –, de létezik. Szerencsére sok minden éppen a mi korunkban történik. Csak négy példát említek:

- Hugo Häring: Gut Gurkau, 1922–27,
- Frank Lloyd Wright: Taliesin West, 1938,
- Alvar Aalto: kísérleti ház, Muuratsalo, 1953,
- Jørn Utzon: Fredensborg lakótelep, 1965.

Valamennyien az organikus építészet nagy tradíciójához tartozó művek és a magyar építészet érdeme, hogy e nagy művészi és emberi kvalitásokkal rendelkező a tradíciót az utóbbi évtizedekben továbbvitte. A magyar organikus építészet mélységében megértette és felkarolta Wright eszméit és erős kapcsolatot épített ki a történelmi és modern korok között. Makovecz Imre fel tudta használni népe múltjának emlékeit és ezzel az építészetet egy nem várt pillanatban megjelenő, népi hagyományokat tartalmazó dimenzióval gazdagította. Ezzel olyan párbeszédet indított, amely megértéshez és testvériséghez vezet. Enélkül a magyar újjászületés nélkül, amely, nyugodtan mondhatjuk, az emberiség örökségének része, a Geo-építészet nem lenne lehetséges, sőt elképzelhetetlen lenne, ezért vagyok hálás az itt jelenlévőknek.

Soraimat azzal az örömteli bejelentéssel zárom, hogy a római La Sapienza Egyetem döntött a Makovecz Imrének odaítélendő Honoris Causa diplomáról, melyet reményeim szerint, 2010. január 20-án fognak neki átnyújtani.”

(fordította Haines Olga)